

QUÈ ÉS L'ECOSOCIALISME?

Michael Löwy

Octubre 2004

Traducció: Andrés Lund Medina

El creixement exponencial de la contaminació de l'aire a les grans ciutats, de l'aigua potable i del mediambient en general; l'escalfament del planeta, el derriment de les glaceres polars, la multiplicació de catàstrofes "naturals"; la destrucció de la capa d'ozó; la destrucció, a una velocitat creixent, dels boscos tropicals i la ràpida reducció de la biodiversitat per l'extinció de milers d'espècies; l'esgotament de terres, la seva desertització; l'acumulació de residus, principalment nuclears, impossible de gestionar; la multiplicació d'accidents nuclears i l'amenaça d'un nou Txernòbil; la contaminació del menjar, les manipulacions genètiques, les "vaques boges", la carn amb hormones. S'encenen totes les alarmes: és evident que el curs embogit dels guanys, la lògica productivista i la mertantilització de la civilització capitalista/industrial ens condueix a un desastre ecològic de proporcions incalculables. No és cedir al «catastrofisme» constatar que la dinàmica del «creixement» infinit induït per l'expansió capitalista amenaça els fonaments naturals de la vida humana al planeta.¹

Com reaccionar davant d'aquest perill? El socialisme i l'ecologia — o, almenys, algunes de les **seves** — tenen objectius comuns que impliquen un qüestionament de l'autonomització de l'economia, del regne de la

1. Vegeu en aquest sentit l'excel·lent obra de Joel Kovel, *The Enemy of Nature. The end of capitalism or the end of the world?*, Zed Books, Nova York, 2002.

L'OBJECTIU SUPREM DEL PROGRÉS TÈCNIC PER AL SOCIALISME DE MARX NO ÉS EL CREIXEMENT INFINIT DE POSSESSIONS ("EL TENIR"), SINÓ LA REDUCCIÓ DE LA JORNADA DE TREBALL I EL CREIXEMENT DEL TEMPS LLIURE ("L'ÉSSER")

quantificació, de la producció com a meta en si mateixa, de la dictadura dels diners, de la reducció de l'univers social al càlcul de marges de rendibilitat i a les necessitats de l'acumulació del capital. Ambdós defensen els valors qualitius: el valor d'ús, la satisfacció de les necessitats, la igualtat social, la preservació de la naturalesa, l'equilibri ecològic. Ambdós conceben l'economia com una "peça" en el mitjà: social per a l'alguns, natural per a uns altres.

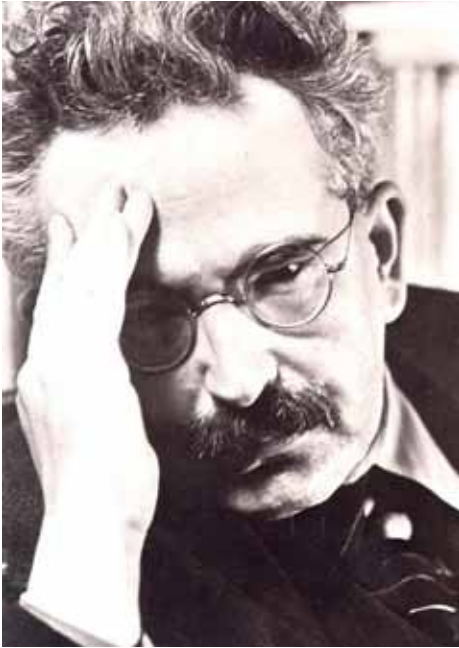
Es diu: les divergències de fons són les que mantenen separats als «rojos» i als «verds», als marxistes dels ecologistes. Els activistes ecologistes acusen Marx i Engels de productivisme. És justifica aquesta imputació? Si i no.

No, en la mesura que ningú va denunciar tant com Marx la lògica capitalista de la producció per la producció, l'acumulació de capital, riqueses i mercaderies com a una fi en si mateixa. La mateixa idea de socialisme, contradient la miserable falsificació dels buròcrates, és la d'una producció de **valors d'ús**, de béns necessaris per a la satisfacció de necessitats humanes.

L'objectiu suprem del progrés tècnic per al socialisme de Marx no és el creixement infinit de possessions ("el tenir"), sinó la **reducció de la jornada de treball** i el **creixement del temps lliure** ("l'èsser").

Sí, en la mesura que sovint als descobriments de Marx o Engels (i més encara en el marxisme ulterior) hi ha una tendència a fer del "desenvolupament de les forces productives" el vector principal del progrés, així com una posició poc crítica cap a la civilització industrial, principalment en la seva relació destructiva del medi ambient.

En realitat, un troba en els escrits de Marx i Engels elements per a nodrir ambdues interpretacions. La qüestió ecològica és, al meu entendre, el desafiament més gran per a un renovació del pensament marxista al segle XXI. Aquesta exigeix als marxistes una revisió crítica profunda de la seva concepció tradicional de les "forces productives", així com una ruptura radical amb la ideologia del progrés linial i amb el paradigma tecnològic i econòmic de la civilització industrial moderna. Walter Benjamin va ser un dels primers marxistes del segle XX que va plantejar aquest tipus de problemes: des de 1928, en el seu llibre *Adreça única (títol en*

Alemanya), denunciava la idea de dominació de la naturalesa com una “instrucció imperialista” i va proposar una nova concepció de la tècnica com a “domini de la relació entre la naturalesa i la humanitat”. Alguns anys després, en les seves «Tesis de filosofia de la història» es proposa enriquir el materialisme històric amb idees de Fourier, aquest utòpic visionari que havia somiat “un treball que, lluny d’explotar la naturalesa, està en condicions d’alleujar-la de les criatures que dormen latents al seu si”.²

Avui els marxismes encara estan lluny d’haver cobert les seves mancances en aquest terreny. Però algunes reflexions comencen a abordar aquesta tasca. Una pista fecunda ha estat oberta per l’activista ecològic i marxista nord-americà James O’Connor: és necessari afegir a la primera contradicció del capitalisme existent entre les forces productives i les relacions de producció, examinada per Marx, una segona contradicció entre les forces productives i les condicions de producció: els treballadors,

2. W. Benjamin, *Dirección única*, Alfaguara, Madrid, 2002 i «Tesis de la filosofía de la historia», a *Discursos interrumpidos*, Taurus, Madrid, 1973. Es pot esmentar també el socialista austríac Julius Dickmann, autor d’un assaig pioner publicat el 1933 a *La critique sociale*. Segons ell, el socialismo seria el resultat, no d’un « desenvolupament impetuós de les forces productives », sinó sobretot una necessitat imposada per « l’encongiment de les reserves naturals » dilapidades pel capital. El desenvolupament « irreflexiu » de les forces productives per part del capitalisme mina les condicions de l’existència del gènere humà. (« El veritable límit de la producció capitalista », *La critique social*, n° 9, setembre de 1933).

PER LA SEVA DINÀMICA EXPANSIVA, EL CAPITAL POSA EN PERILL O DESTRUEIX LES SEVES PRÒPIES CONDICIONS, COMENÇANT PEL MEDIAMBIENT NATURAL

l'espai urbà, la natura. Per la seva dinàmica expansiva, el capital posa en perill o destrueix les seves pròpies condicions, començant pel mediambient natural –una possibilitat que Marx no havia tingut suficientment en consideració.³

Un altre acostament interessant és suggerit en un text recent d'un ecomarxista italià: “La fórmula segons la qual es produeix una transformació de les forces potencialment productives en forces eficaçment destructives, especialment pel que fa al mediambient, ens sembla més convenient i més significant que l'esquema molt conegut de la contradicció entre forces productives (dinàmiques) i relacions de producció (que les encadenen a les primeres). Per altra banda, aquesta fórmula permet aportar un fonament crític i no apologetic al desenvolupament econòmic, tecnològic, científic i, per tant, per tal d'elaborar un concepte de progrés ‘*differentié*’ [diferenciat] (I. Bloch).⁴

Sigui o no marxista, el moviment obrer tradicional a Europa –els sindicats, partits socialdemòcrates i comunistes– roman profundament marcat encara per la ideologia del “progrés” i pel productivisme i, en certs casos, defensa, sense major qüestionament, l'energia nuclear o la indústria de l'automòbil. És veritat que un principi de sensibilització ecologista està en procés de desenvolupar-se, principalment en els sindicats i partits d'esquerra en els països nòrdics, a l'Estat espanyol, a Alemanya, etc.

3. James O'Connor, «La segona contradicció del capitalisme: causes i conseqüències», *Actuel Marx* n° 12, «L'écologie, ce matérialisme historique», París, 1992, pp. 30 a 36.

4. Tiziano Bagarolo, «Encore sur marxisme et écologie», *Quatrième Internationale*, n° 44, París, maig-juliol de 1992, p. 25.

CRISI DE LA CIVILITZACIÓ

La gran contribució de l'ecologia va ser –i torna a ser– fer-nos prendre consciència dels perills que amenacen el planeta com a conseqüència de l'actual mode de producció i consum. El creixement exponencial d'agressions contra el mediambient i l'amenaça creixent d'una ruptura de l'equilibri ecològic configura un escenari catastròfic que posa en qüestió la supervivència mateixa de la vida humana. Estem confrontats amb una **crisi de la civilització** que exigeix alguns canvis radicals.

El problema és que les proposicions avançades pels corrents dominants de l'ecologia política europea són molt insuficients o condueixen a carrerons sense sortida. La seva principal debilitat és ignorar la necessària connexió entre el productivisme i el capitalisme, de conduir a la il·lusió d'un “capitalisme verd” o de reformes capaces de controlar els seus “excessos” (com per exemple les ecotaxes). Prenen com a pretext la imitació per les economies burocràtiques despòtiques del productivisme occidental, veient com el capitalisme i el socialisme, **codo a codo**, constitueixen dues variants del mateix model –un argument que ha perdut el seu interès després de l'enfonsament del pretès “socialisme real”.

Els ecologistes estan equivocats si creuen poder fer la crítica de l'economia marxista del capitalisme: una ecologia que no comprèn la relació entre el “productivisme i la lògica del guany està condemnada al fracàs –o, pitjor, a la recuperació pel sistema. No falten exemples d'això... L'absència d'una postura anticapitalista coherent ha conduït a la major part dels partits verds europeus –a França, Alemanya, Itàlia, Bèlgica...– a esdevenir simples companys “eco-reformistes” de la gestió social-liberal del capitalisme en els governs de centre-esquerra.

Canviem el
MON
no el
CLIMA

“Contra el canvi climàtic i per la justícia social”

Xerrada-Debat amb **Andreu Coll**, militant de Revolta Global
i redactor de la revista Viento Sur

Organitza: Revolta Global-Esquerra Anticapitalista
Dia i hora: dijous 3 de desembre a les 19:00 h.
Lloc: **Can Alcover**
carrer Sant Alonso, 24
Palma

revolta global
esquerra anticapitalista
www.revoltaglobal-izan.balearweb.net

Considerant als treballadors com irremediament guanyats pel productivisme, alguns ecologistes consideren un punt mort el moviment obrer, i han posat en les seves banderes: “ni esquerra, ni dreta”. Els ex-marxistes convertits a l’ecologia declaren precipitadament “l’adéu a la classe obrera” (André Gorz), mentre d’altres (Alain Lipiez) insisteixen que és necessari sortir del “vermell” —és a dir, del marxisme o del socialisme— per a adherir-se al “verd”, al nou paradigma que portaria una resposta a tots els problemes econòmics i socials.

**ELS EX-MARXISTES CONVERTITS A L'ECOLOGIA
DECLAREN PRECIPITADAMENT "L'ADÉU A LA
CLASSE OBRERA", MENTRE D'ALTRES INSISTEIXEN
QUE ÉS NECESSARI SORTIR DEL "VERMELL" PER A
ADHERIR-SE AL "VERD"**

Finalment, en els corrents anomenats "fonamentalistes" (o de l'ecologia *profunda*) s'arriba a esbossar, sota el pretext de lluitar contra l'antropocentrisme, una refutació a l'humanisme que condueix a posicions relativistes, col·locant a totes les espècies vivents al mateix nivell. ¿És necessari considerar veritablement que el bacil de Koch o el mosquit anofelises tenen els mateixos drets a la vida que un nen malalt de tuberculosi o malària?

L'ECOSOCIALISME

Què és per tant l'ecosocialisme? Es tracta d'un corrent de pensament i d'acció ecologista que fa seus els principis fonamentals del marxisme —degudament desembarassats dels residus productivistes. Per als ecosocialistes, la lògica del mercat i el guany, de la mateixa manera que l'autoritarisme burocràtic del suposat «socialisme real», és incompatible amb les exigències de la salvaguarda del medi ambient natural. Tots critiquen la ideologia dels corrents dominants del moviment obrer, però reconeixen que els treballadors i les seves organitzacions són una força essencial per a la transformació radical del sistema, i per a l'establiment d'una nova societat, socialista i ecologista.

L'ecosocialisme s'ha desenvolupat durant els últims trenta anys, gràcies a treballs de pensadors de la talla de Manual Sacristán, Raymond Williams, Rudolf Bahro (en els seus primers escrits) i André Gorz (ídem), com en les precioses contribucions de James O'Connor, Barry Commoner, John Bellamy Foster, Joël Kovel (EU), Joan Martínez Alier, Francisco Fernández Buey, Jorge Riechmann (Estat espanyol), Jean-Paul Deléage, Jean-Marie Harribey (França), Elmar Altvater, Frieder Otto Wolf (Alemanya) i molts d'altres, que s'han expressat en una xarxa de revistes com ara: *Capitalism, Nature and Socialism*, *Ecología Política*, etc.

Aquest corrent està lluny de ser políticament homogènia, però la majoria dels seus representants comparteixen certs temes comuns. En ruptura amb el productivisme de la ideologia del progrés —ja sigui en la seva versió capitalista o burocràtica— i en oposició a l'expansió infinita d'un mode de producció i consum destructor de la naturalesa, representen una temptativa original d'articular les idees d'un socialisme marxista amb les conquestes de la crítica ecologista.

UN SOCIALISME ECOLÒGIC, SERIA UNA SOCIETAT RACIONAL ECOLÒGICAMENT FONAMENTADA EN EL CONTROL DEMOCRÀTIC, LA IGUALTAT SOCIAL I EL PREDOMINI DEL VALOR D'ÚS

James O'Connor defineix com ecosocialistes les teories i els moviments que intenten subordinar el valor de canvi al valor d'ús, mentre organitzen la producció segons les necessitats socials i els requisits per a la protecció del mediambient natural. La seva meta, un socialisme ecològic, seria una societat racional ecològicament fonamentada en el control democràtic, la igualtat social i el predomini del valor d'ús.⁵ Jo afegiria que aquesta societat suposa la propietat col·lectiva dels mitjans de la producció, una planificació democràtica que permeti a la societat definir metes de producció i inversions, així com una nova estructura de la força productiva tecnològica.

El raonament ecosocialista reposa sobre dos arguments essencials:

1. El mode de producció i de consum actual dels països desenvolupats, fundats sobre la lògica de l'acumulació il·limitada del capital, de guanys, de mercaderies, de malbaratament de recursos, de consums ostentosos i de destrucció accelerada del mediambient, no pot estendre's de cap manera al conjunt del planeta més que en l'escenari d'una important crisi ecològica; segons càlculs recents, si es generalitzés al conjunt de la població mundial el consum mig d'energia d'EUA, les reserves actuals de petroli s'esgotarien en dinou anys.⁶ Aquest sistema està, per tant, necessàriament fundat en el manteniment i en l'agreujament de les escandaloses injustícies entre el Nord i el Sud.
2. En aquest estat de coses, la continuació del «progrés» capitalista i l'expansió de la civilització fundada sobre l'economia de mercat, que funciona sota una forma brutalment inequitable, amenaça directament, a mitjà termini (tota previsió seria atzarosa), la supervivència mateixa de l'espècie humana. La cura de la naturalesa és, per tant, un imperatiu humanista.

5. James O'Connor, *Natural Causes. Essays in Ecological Marxism*, The Guilford Press, Nova York, 1998, pp. 278, 331.

6. M. Mies, «Liberación del consumo o politización de la vida cotidiana», *Mientras Tanto*, n° 48, Barcelona, 1992, p. 73.

EL PRETÈS «CAPITALISME VERD» ÉS NOMÉS UNA MANIOBRA PUBLICITÀRIA, UNA ETIQUETA POSADA PER A VENDRE UNA MERCADERIA, O, EN EL MILLOR DE CASOS, UNA INICIATIVA LOCAL EQUIVALENT A UNA GOTA D'AIGUA EN L'ÀRIDA TERRA DEL DESERT CAPITALISTA.

La racionalitat limitada del sistema capitalista, amb els seus càlculs immediatistes de pèrdues i guanys, és intrínsecament contradictori amb una racionalitat ecològica que prengui en consideració la temporalitat dels cicles naturals llargs. No es tracta d'oposar els capitalistes ecocides «dolents» amb els «bons» capitalistes verds: és el sistema mateix, fundat en una competència despietada, en les exigències de rendibilitat, en la carrera per les altes taxes de guany, el qual és destructor dels equilibris naturals.

El pretès «capitalisme verd» és només una maniobra publicitària, una etiqueta posada per a vendre una mercaderia, o, en el millor de casos, una iniciativa local equivalent a una gota d'aigua en l'àrida terra del desert capitalista.

Contra el fetitxisme de la mercaderia i l'automatització cosificada de l'economia, "accentuada" a través de neoliberalisme, es posa en joc el futur que és, per als ecosocialistes, la posada en acció de la "economia moral", en el sentit que va donar E.P. Thompson a aquest terme, és a dir, una política econòmica fundada sobre criteris no-monetaris i extra-econòmics: en altres termes, la "reimbricació" d'allò econòmic en allò ecològic, social i polític.⁷

Les reformes parcials són completament insuficients: és necessari reemplaçar la micro-racionalitat del guany per una macro-racionalitat social i ecològica, la qual cosa requereix **un canvi real de civilització**.⁸ Això és impossible sense una reorientació tecnològica profunda i apuntant a la substitució de les fonts actuals d'energia per unes altres, no contaminants i renovables, com ara l'energia eòlica o la solar.⁹ La

7. Cfr. Daniel Bensaïd, *Marx intempestivo*, Herramienta, Buenos Aires, 2003, pp. 385 a 386 y p. 396 i Jorge Riechmann, *¿Problemas con los frenos de emergencia?* Revolución, Madrid, 1991, p. 15.

8. Vegeu el notable assaig de Jorge Riechmann, «El socialismo puede llegar solo en bicicleta», *Papeles de la Fundación de Investigaciones Marxistas*, Madrid, n° 6, 1996.

9. Certs marxistes reivindiquen ja un «comunisme solar»: vegeu David Schwartzman, «Solar Communism», *Science and Society*. Special issue «Marxism and Ecology», vol. 60 ; n° 3, 1996.

primera qüestió plantejada és, doncs, sobre el control dels mitjans de producció i, sobretot, de les decisions d'inversió i canvi tecnològic; de forma que cal arrencar als bancs i a les empreses capitalistes aquests mitjans i aquestes decisions per tal de transformar-se en béns comuns de la societat. Certament, el canvi radical no només involucra a la producció, sinó també al consum. No obstant això, el problema de la civilització burgesa/industrial no és —com pretenen sovint alguns ecologistes— «el consum excessiu» de la població, i la solució no és una «limitació» general del consum, fonamentalment en els països capitalistes avançats. És el tipus de consum actual, fundat en el desaprofitament i l'ostentació, l'alienació mercantil i l'obsessió per acumular, el que ha de posar-se en qüestió.

Una reorganització en el seu conjunt del mode de producció i consum és necessària, fundada sobre criteris exteriors als del mercat capitalista: en les necessitats reals de la població (no necessàriament en les de la població solvent) i la salvaguarda del mediambient. En altres termes, una

CAL UNA REORGANITZACIÓ EN EL SEU CONJUNT DEL MODE DE PRODUCCIÓ I CONSUM ÉS NECESSÀRIA, FUNDADA SOBRE CRITERIS EXTERIORS ALS DEL MERCAT CAPITALISTA

economia de transició al socialisme, “re-ajustada” (com diria Karl Polanyi) en el medi ambient social i natural, perquè està fundada en l’opció democràtica de prioritats i inversions decidides per la població —i no per lleis del mercat o per un politburó omniscient. En d’altres termes, de nou: una planificació democràtica local, nacional, i, tard o d’hora, internacional, definint: 1) quins productes han de subvencionar-se o tenir una distribució gratuïta ; 2) quines opcions energètiques han de ser permeses, encara que no siguin, en un primer moment, les «rendibles»; 3) com reorganitzar el sistema de transports, segons criteris socials i ecològics; 4) quines mesures es prenen per a reparar, el més ràpidament possible, els danys enormes al medi ambient deixats «en herència» pel capitalisme. I així successivament...

Aquesta transició no només conduiria a un nou mode de producció i a una societat igualitària i democràtica, sinó també a un mode de vida alternatiu, una nova civilització, ecosocialista, més enllà del regne dels diners, dels hàbits de consum artificialment induïts per la publicitat i de la producció a l’infinnit de mercaderies que danyen el medi ambient (l’automòbil privat!).

Utopia? En el sentit etimològic («cap lloc»), sens dubte. Però si ja no creiem, com ara Hegel, que “tot el que és real és racional, i tot el que és racional és real”, ¿com pensar una racionalitat substancial sense fer-se dir utopia? La utopia és indispensable en el canvi social, amb la condició de que es fon en les contradiccions de la realitat i en els moviments socials reals. Aquest és el cas de l’ecosocialisme, que proposa una estratègia d’aliança entre els “rojos i els verds” —no en el sentit polític estret dels partits socialdemòcrates i dels partits verds, sinó en un sentit més ampli, és a dir, entre el moviment obrer i el moviment ecologista— i de solidaritat amb els oprimits i explotats del Sud.

Aquesta aliança implica que l’ecologia renuncia a les temptacions del naturalisme antihumanista i abandona la seva pretensió de substituir la crítica de l’economia política. Aquesta convergència també implica que el marxisme es desembarassi del seu productivisme, substituint l’esquema mecanicista de l’oposició entre el desenvolupament de les forces productives i les relacions de producció que les limiten, per la

idea, molt més fecunda, d'una transformació de les forces potencialment productives com a forces efectivament destructives que són.¹⁰

10. Daniel Bensaïd, *Marx Intempestivo*, pp. 391 y 396.

DINÀMICA DE CANVI

La utopia revolucionària d'un socialisme verd o d'un comunisme solar no significa que un no hagi d'actuar des d'avui mateix. Però no tenir il·lusions sobre la possibilitat de "ecologitzar" el capitalisme no significa que no calgui comprometre's amb el combat per **reformes immediates**. Per exemple, algunes formes d'ecoimpostos poden ser útils, a condició que siguin portadors d'una lògica social igualitària (fer pagar als qui contaminen i no als consumidors), i que s'acabi amb el mite d'un càlcul econòmic del "preu de mercat" de cada dany ecològic: aquesta és una variable inconmensurable des del punt de vista monetari. Tenim una necessitat desesperada de guanyar temps, de lluitar immediatament per la prohibició dels CFCs (clorofluocarbonats) que destrueix la capa d'ozó, per una prohibició dels OGM (Organismes Genèticament Modificats), per una severa limitació dels gasos responsables de l'efecte hivernacle, per privilegiar els transports públics per sobre de l'ús de l'automòbil individualista, contaminant i antisocial.¹¹

El parany que ens amenaça en aquest terreny és veure les nostres reivindicacions preses positivament en compte, però buidades de contingut. Un cas paradigmàtic «l'Acord de Kyoto» sobre el canvi climàtic, en el qual es va preveure una reducció mínima del 5% en relació a 1990 —la qual cosa era totalment insuficient per a tenir resultats efectius— en l'emissió de gasos responsables de l'escalfament global del planeta. Com se sap, EUA, principal força responsable de l'emissió de gasos, va refusar obstinadament signar aquest acord; en canvi, Europa, Japó i Canadà sí ho van signar, però reordenant els seus termes —amb el famós

11. Jorge Riechmann, «Necesitamos una reforma fiscal guiada por criterios igualitarios y ecológicos», a *De la economía a la ecología*, Trotta, Madrid, 1995, pp. 82-85.

LA LLUITA PER REFORMES ECO-SOCIALS POT SER PORTADORA D'UNA DINÀMICA DE CANVI, DE "TRANSICIÓ" ENTRE LES DEMANDES MÍNIMES I EL PROGRAMA MÀXIM

«mercat de drets d'emissió» o el reconeixement del suposat «bé del carboni» —, que encara redueix més l'abast, ja molt limitat, d'aquest acord. En lloc dels interessos a llarg termini de la humanitat, van predominar aquells que, a primera vista, són els de les multinacionals del petroli i del complex industrial de l'automòbil.¹²

La lluita per reformes eco-socials pot ser portadora d'una dinàmica de canvi, de "transició" entre les demandes mínimes i el programa màxim, a condició que rebutgi els arguments i les pressions dels interessos dominants, d'apel·lar a les regles del mercat, la competitivitat o la "modernització". Algunes demandes immediates són ja, o ràpidament poden convertir-se en, el lloc d'una convergència entre els moviments socials i els moviments ecologistes, entre sindicalistes i conservacionistes, entre rojos i verds:

- La promoció del transport públic -trens, metros, busos, tramvies-, ben organitzat i gratuït, com alternativa als embussos i a la contaminació de ciutats i camps a causa del cotxe privat i al sistema d'infraestructures de transport.
- La lluita contra el sistema del deute i els "ajustaments ultra-neoliberal" imposats per l'FMI i el Banc Mundial als països del Sud, amb conseqüències socials i ecològiques dramàtiques: l'atur massiu, la destrucció dels sistemes de protecció social i de les cultures vivents, la destrucció dels recursos naturals per l'exportació.
- La defensa de la salut pública contra la pol·lució de l'aire, de l'aigua (aquífers) o del menjar, per l'avarícia de les grans empreses capitalistes.
- La reducció del temps de treball com a resposta a l'atur i com a visió de la societat que privilegia el temps lliure respecte a l'acumulació de béns i mercaderies.¹³

12. Vegeu l'aclaridor anàlisi de John Bellamy Foster, «Ecology against Capitalism», *Monthly Review*. vol. 53, n° 5, octubre de 2001, pp. 12-14.

13. Vegeu Pierre Rousset, «Convergence de combats. L'écologique et le social», *Rouge*, París, 16 de maig de 1996, pp. 8-9.

EN LA LLUITA PER UNA NOVA CIVILITZACIÓ, ALHORA MÉS HUMANA I MÉS RESPECTUOSA DE LA NATURALES, EL CONJUNT DELS MOVIMENTS SOCIALS EMANCIPATORIS HAN D'ASSOCIAR-SE

No obstant això, en la lluita per una nova civilització, alhora més humana i més respectuosa de la naturalesa, el conjunt dels moviments socials emancipatoris han d'associar-se. Com diu tan bé Jorge Riechmann:

“Aquest projecte no és capaç de renunciar a cap dels colors de l'arc de Sant Martí: ni al roig del moviment obrer anticapitalista i igualitari, ni al violeta de les lluites per l'alliberament de la dona, ni al blanc dels moviments no violents per la pau, ni al anti-autoritari negre dels llibertaris i anarquistes, i molt menys al verd de la lluita per una humanitat justa i lliure en un planeta habitable”.¹⁴

14. Jorge Riechmann, «El socialismo puede llegar solo en bicicleta», *cit.*, p. 57.

L'ECOLOGIA DELS POBRES

L'ecologia social ha esdevingut una força social i política present sobre la terra en la major part dels països europeus, i també, fins a cert punt, a EUA. Però res no seria més fals que considerar que les qüestions ecològiques només preocupen als països del Nord —que són un luxe de les societats riques. Cada cop més es desenvolupen en els països del capitalisme perifèric —en el “Sud”— els moviments socials amb una dimensió ecològica.

Aquests moviments reaccionen a un agreujament creixent dels problemes ecològics d'Àsia, Àfrica i Amèrica Llatina, com a conseqüència d'una política deliberada “d'exportació de la pol·lució” pels països imperialistes. Aquesta política, a més a més, té una “legitimació econòmica insuperable” —des del punt de vista de l'economia capitalista de mercat— formulada recentment per un expert eminent del Banc Mundial, el Sr. Lawrence Summers: els pobres costen menys cars! Per citar els seus propis termes: “el càlcul de costos de la pol·lució nociva a la salut depèn dels rendiments perduts deguts a la morbiditat i la mortalitat acrescudes. Des d'aquest punt de vista, una quantificació donada de pol·lució nociva a la salut haurà de ser realitzada en els països amb els costos més baixos, és a dir, en els països amb els salaris més baixos”.¹⁵ Una formulació cini-

15. Cfr. «Let them eat pollution», *The Economist*, 8 de febrero de 1992.

LES MOBILITZACIONS POPULARS EN DEFENSA DE L'AGRICULTURA CAMPEROLA I DE L'ACCÉS COMUNAL ALS RECURSOS NATURALS, AMENAÇATS DE DESTRUCCIÓ PER L'EXPANSIÓ AGRESSIVA DEL MERCAT

ca que revela la lògica del capital global molt millor que tots els discursos sedants sobre el “desenvolupament” produïts per les institucions financeres internacionals.

Es veuen aparèixer així en els països del Sud aquests moviments que Joan Martínez-Alier anomena “l'ecologia dels pobres” o també “neonarodnisme ecològic”, és a dir, les mobilitzacions populars en defensa de l'agricultura camperola i de l'accés comunal als recursos naturals, amenaçats de destrucció per l'expansió agressiva del mercat (o de l'estat), així com per les lluites contra el deteriorament del mediambient provocat per l'intercanvi desigual, la industrialització depenent, les manipulacions genètiques i el desenvolupament del capitalisme (els “agronegocis”) en el camp.

Sovint, aquests moviments no es defineixen com a ecologistes, encara que la seva lluita té una dimensió ecològica determinant.¹⁶

No cal dir que aquests moviments no s'oposen a millores portades pel progrés tecnològic: ans al contrari, la reivindicació d'electricitat, d'aigua corrent, de claveguerams i d'una multiplicació d'instal·lacions sanitàries són part de la seva plataforma de reivindicacions. Al que es neguen és a que la pol·lució i la destrucció del seu hàbitat natural es faci en nom de les lleis del mercat i dels imperatius de “l'expansió” capitalista.

Un text recent del dirigent camperol peruà Hugo Blanco expressa notablement el significat d'aquesta «ecologia dels pobres»:

“A primera vista, el conservacionisme apareix com el tipus, el tipus lleugerament boig, per al qual el principal objectiu en la vida és prevenir la desaparició de les balenes blaves o els óssos pandes. La gent comuna té coses més importants de les quals preocupar-se, per exemple, com aconseguir diàriament el pa. [...] No obstant això, existeix a Perú un gran nombre de persones que són conservacionistes. Per descomptat, si un els diu, ‘vostè és ambientalista’, ells probablement contestaran ‘ecologista la seva germana’... i encara: ¿habitants de la ciutat d'Ilo i dels pobles circumdants, en lluita contra la pol·lució provocada a Perú del sud per

16. Joan Martínez-Alier, «Political Ecology, Distributional Conflicts, and Economic Incommensurability», *New Left Review*, n° 211, maig-juny de 1995, pp. 83-84.

la *Corporación Cobriza* són considerats conservacionistes o no? [...] I la població de l'Amazones, ¿no és completament ambientalista, disposada a morir per defensar els seus boscos contra la depredació? De la mateixa manera que ho és la població pobra de Lima, quan protesta contra la pol·lució de les aigües». ¹⁷

Entre les innombrables demostracions de "l'ecologia dels pobres", un moviment és particularment exemplar, pel seu abast alhora social i ecològic, local i global, roig i verd: la lluita de Chico Mendes i la **Unió de la Gent del Bosc** en defensa de l'Amazones brasiler, contra el treball destructor dels terratinents i els agronegocis multinacionals.

Recordem breument els moments principals d'aquesta confrontació. Militant sindical lligat a la Central Única de Treballadors, partidari del nou moviment representat pel socialista Partit dels Treballadors, Chico Mendes va organitzar, a principis dels anys 80, ocupacions de terres pels camperols que vivien de l'extracció de cautxú (*seringueiros*) contra els latifundistes que enviaven les seves excavadores contra els boscos per a substituir-los per pasturatges. En un segon moment, té èxit organitzant als camperols, als obrers agrícoles, als *seringueiros*, als sindicalistes i a les tribus indígenes —amb el suport de les comunitats de base de l'Església— en l'**Aliança dels Pobles del Bosc**, que fa fracassar moltes

17. Article al diari *La República*, Lima, 6 d'abril de 1991 (citat per Martínez-Alier, *Ibid.* p. 74).

**PER LA SEVA ARTICULACIÓ ENTRE SOCIALISME I
ECOLOGIA, LLUITES CAMPEROLES I INDÍGENES,
AQUEST MOVIMENT VA ESDEVENIR UN EXEMPLE DE LES
FUTURES MOBILITZACIONS POPULARS EN EL «SUD»**

temptatives de deforestació. El ressò internacional d'aquestes accions el 1987 li valen el Premi Ecològic Global tot i que, poc temps després, el desembre de 1988, els latifundistes li expressen la seva estima pel seu combat i manen als seus pistolers assassinar-lo.

Per la seva articulació entre socialisme i ecologia, lluites camperoles i indígenes, supervivència de poblacions locals i salvaguarda de l'entorn global (la protecció de l'última gran selva tropical), aquest moviment va esdevenir un exemple de les futures mobilitzacions populars en el «Sud».

UN VAST MOVIMENT

Avui, a principis del segle XXI, l'ecologia social ha esdevingut un dels ingredients més importants del gran moviment contra la globalització capitalista neoliberal, que també està en procés de desenvolupar-se tant al Nord com al Sud del planeta. La massiva presència d'activistes ambientalistes va ser un dels trets més destacats de la gran manifestació de Seattle contra l'Organització Mundial del Comerç el 1999. I en el moviment del Fòrum Social Mundial de Porto Alegre en 2001, un dels actes simbòlics més forts de l'esdeveniment va ser l'operació conjunta entre militants del Moviment Sense Terra, de camperols brasilers, i activistes de la Confederació Francesa de Camperols de José Bové, en la qual es va destruir una plantació de blat de moro transgènic de la multinacional Monsanto. La lluita contra la multiplicació desenfrenada dels organismes genèticament modificats (OGM) mobilitza a Brasil, a França i a altres països, no només al moviment ecologista, sinó també al moviment camperol, i a una part de l'esquerra, amb la simpatia de l'opinió pública, la preocupació per les conseqüències imprevisibles de les manipulacions transgèniques en la salut pública i l'ambient natural.

La lluita contra la mercantilització del món i la defensa del mediambient, la resistència a la dictadura de les multinacionals, el combat per l'ecologia, tot això està íntimament lligat a la reflexió i la pràctica del moviment mundial contra la globalització del capitalisme neoliberal.

